

pesniških postopkov, saj je uporabil nekatere možnosti, ki jih omogoča pesem v obliki pisma in pesem v obliki otrokove domače naloge, kar je znano iz predvojne socialno-realistične poezije.

Marjan Dolgan

PAVLE ZIDAR, SIZIF MEČE OUT

(Založba Obzorja 1973, opremil Miloš Volarič, 152 str.)

Že ob zapisu k Zidarjevemu tekstu *Moji besi* (Sodobnost 1972 št. 11) smo zapisali, da »prozni tekst zapušča okvire fabulativne proze; s tem pa prehaja način deskriptivne fabulistike v introspektivno meditacijo...« Zdi se, da hoče Pavle Zidar zavestno zapustiti in preseči avtorjevo suverenost nad svojim tekstom z refleksijo in avtorefleksijo svojih literarnih likov. Kot avtor, zapisovalec literarnega teksta, ostaja Pavle Zidar nenehni kontrolor svojega teksta; literarnega dogajanja in notranjega toka pripovedi z zmožnostjo retrospektiv in miselnih skokov v prihodnost. Temu, lahko bi rekli tradicionalnemu načinu pisanja, se »nezavedno upira« Tujec, s poizkusom refleksije in avtorefleksije, z razmišljanjem o temeljnih eksistenčnih kategorijah: o smrti, rojstvu, smislu bivanja in delovanja... Razmišljanje in samorazmišljanje pomenita v Zidarjevem tekstu pravzaprav že filozofski traktat, za literarno dogajanje-fabulativnost teksta skoraj nepomemben. Zato tudi sprejemamo za temeljno lastnost Zidarjevega proznega teksta *Sizif meče out* poizkus avtorjevega umikanja iz obvladljivosti literarnega teksta in hkrati poizkus osvoboditve literarnih likov na način refleksije in avtorefleksije. Zato tudi more biti ime nosilcu razmišljanj in seberazmišljanj Tujec, kar pomeni toliko kot neznan, nepoznan, abstrakten, šele stopajoč v odnos do stvari in v svet. Skozi tujestvo se začenja odnos

približevanja literarnega lika k stvarnem in hkrati k sebi samemu: šele s tem, da me nihče ne pozna, se lahko sprašujem o drugih in sebi po svoje, ne da bi bil ob tem odvisen od kogarkoli; človek mora postati tujec vsem in tudi sebi, da je svoboden, da se zapre vase in se hkrati sebi odpre. Šele sedaj, na ravni tujčevskega odmika od stvari in drugih literarnih likov, se more Tujec osvoboditi sebe določujočih in uklepajočih razmerij: sedaj more postati misel zase. Preobrat iz akcionalizma literarnih likov v kontemplacijo, dialoga s fabulotvorno funkcijo v monolog se ne dogaja samo znotraj literarnega teksta v celoti, sicer bi ne bili mogli govoriti o temeljni dvojnosti pisateljevega pisanja. Sprememba se dogaja hkrati v literarnem liku in pisatelju samem: identificira se s Tujcem na način dvojne avtorefleksije: pisatelj kot pisatelj, literarni lik kot literarni lik. Šele sedaj, po množici literarnih tekstov, se more Pavle Zidar začeti radikalno in primarno spraševati o sebi in svojem pisanju, o načinu spraševanja literarnega lika o njem samem. Literarni lik Tujec se nenehno sprašuje o sebi, ne da bi se zavedal, da se hkrati sprašuje o sebi kot literarnem liku, kot fiktivni, izmišljeni kreaciji. Kvazi realni Tujec tendira k pravemu življenju, a ne ve, da nima zunajliterarne eksistence.

Radikalni premik v človekovem življenju, zlasti v mišljenju, se dogodi po mnenju Pavleta Zidarja v štiridesetih letih. »Tja do štiridesetega še prenašajo življenje kot tako-kot življenje. Navadiš se živeti. Ne sprašuješ preveč po pomenu. Če že, potem se z romantično ali cinično frazo odpraviš kam stran od tega drugega srca, ki začne biti vztrajneje po štiridesetem. Začenja se s prvimi posledicami in odpovedmi. Ne smeš več živeti, kakor si živel, če hočeš živeti. Strese te ta preprosta ugotovitev. Nekaj si obrabil, in če boš obrabljal dalje: z bogom. Kaj zdaj? Navada živeti te pripravi do vseh odpo-

vedi. Besniš! Slišiš, da se ti nekdo smeje. Smeješ se seveda sam. Hočeš ugotoviti z razumom svoj življenjski pomen. Seveda ga ni. Vsaj ne takega, ki bi te pomiril.« (str. 14) Sedaj je človek prisiljen razkriti svoje bistvo, brez transcendenc in metafizike, zato pa tudi previdno, samoopazujoče, ne več na način igre, s samoopazovanjem v mišljenju, akciji in govorjenju — v medsebojnih kombinacijah in vzročnostih. S samopripovedovanjem odkriva Tujec odnos do sebe in drugih: v drugih najde sebe. »Drugi nas imajo in nam nas dajo ali pa ne. Zgodi se lahko, da nikoli ne pridemo do sebe.« (str. 37) Tujčeve meditacije o sebi v sebi in o sebi v drugih, s spoznanjem kot pripovedovanjem o sebi, ki postane že potreba in dolžnost, dopolnjuje navdih kot upanje in razvoj samega sebe. Navdih je po mnenju Pavleta Zidarja tragičen, ker je nosilec človekovega brezkončnega razvoja in hkrati zmote o življenju. »Navdih torej želi, da priliči stvar sebi in jo povzdigne v nemir.« (str. 41) Toda navdihu omogočajo tvornost le samota, tišina in svetloba, in ko te pogoje dosežemo, preidemo iz iskanja v dajanje. S koncem otroštva, ki pomeni hkrati vstop v resnico bivanja, prevaro upanja in možnosti, se dogodi tudi konec religioznega verovanja. Tedaj človek spozna, da ne more več prostovoljno umreti za drugega, ker ni več k smrti, ali v smrt vabeče transcendence, ostane le človekova smrt kot prisila. Zato tudi more biti človek Sizif, bitje z nenehnim poizkušanjem premagovanja smrti kot edine in temeljne resnice sveta. Pavle Zidar se kot Sizif zamisli o medsebojnih razmerjih: mati, oče, sin. »Ali sploh ve kateri od sinov, da je očetova ljubezen neskončna? V vsaki materi je. Oče ljubi svojega sina po svoji želji. Ali ve kateri od sinov, kako ga ljubi? Morda se bo s tem bolj dala pojasniti nejasnost prehajanja drugega v drugega.« (str. 88) Metempsihoza kot zadnje Sizifovo upanje o premagovanju smrti na način presajevanja

sebe v naslednike, potomce, se zdi skoraj odrešujoča, a vendarle prevara: očeta ni v sinu, kar je vedel že Kristus, »ko se je bližal lastni prémosti ali smrti.«

Pavle Zidar zanikuje fabulo kot funkcijo estetskosti in besedne umetnine, njeno nadomestilo postaja kontemplacija. Z zapuščanjem fabule izginjajo iz načina pisanja vsi fabulotvorni elementi: ni več strogo izoblikovanih literarnih likov, prav tako ne kreativnih dialogov, časovne kavzalnosti in pogojenosti, jasnega časa teksta, zato pa lahko opazimo notranji monolog v tretji osebi, nikakega fabulativnega razvoja, nepomembnost akcije literarnih likov. Izničenje literarnih likov kot kvazi realnih, k realnosti težečih likov nujno spremlja odpravljanje akcije: literarni lik more bivati le na način refleksije in avtorefleksije. Zakaj je Pavle Zidar izbral to pot? Ne zmore več pisati v fabulativnem smislu, postaja takšno pisanje absurdno in sebe ponavljajoče, se avtor končno zave nemožnosti bivanja literarnih likov na način realnih predmetov in s tem šibkosti takšnih tekstov kot socialnih fenomenov? O vsem tem lahko samo ugibamo.

M. Zlobec

ŠTUDIJE O SLOVSTVU IN JEZIKU

Knjigo Študije o slovstvu in jeziku (Pomurska založba Murska Sobota 1973) opremil Franc Mesarič, str. 148) sestavlja deset študij: šest pod oznako slovstvo (avtorji Štefan Barbarič, Franc Zadravec, Fran Petrè, Bruno Hartman, France Vodnik in Matjaž Kmecl) in štiri pod oznako jezik (avtorji Jože Filo, Janko Jurančič, Jakob Rigler in Martina Orožen. Knjižno obliko desetih različnih študij opravičuje enotnost in zaokroženost obravnavane problematike: pregled stare prekmurske književnosti, treh literarnih ustvarjal-